

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 153

מסכת בבא בתרא ל"ט-מ"ה

בס"ד, ט"ז אייר תשס"ב

השבוע בגליון

■ מדוע סעודת אירוסין נחשבת לסעודת מצווה?
■ העתקת קברו של הגאון רבי מרדכי בנעט זצ"ל

■ האם מותר להנות מדברי תורה? ■ תנייב ספר תורה בשותפות ■ "חזקה" על מפטיר יונה - כיצד ובאלו תנאים ■ אין "חזקה" על שטיפת רצפות בבית כנסת ■ מקבל "מתנה סמויה" שחטף את המתנה ■ ההבדל בין 'אמירה' להגדה ■ כלה שקיבלה מבעלה מתנה חשאית

דבר העורך

יושקה

יושקה היה שמו. מכריו טענו, כי יושקה זה פלא מהלך הוא. כשרונות מדהימים נתגלו בו עוד בהיותו עלם רך בשנים, אך ההצלחה מעולם לא האירה לו פנים.

יושקה, נכרי פולני שנוול לפני שנים רבות, נכשל בכל דבר אשר בו עסק, או יותר נכון, ניסה לעסוק. איש לא ידע מה הסיבה לכך, אך לימים התפרסם שמו של יושקה ברחבי פולין עקב מעשה שהיה.

בית ישן ניצב על גבול פולין, ועמוד שומם שנים ארוכות. בעבר שימש הבית כמחסה למוכסי הגבול, עד אשר הללו מאסו בו ובנו לעצמם מבנה ראוי לשמו. היה זה יום גשום וערפילי, כאשר גבר עמוס לעייפה בשקים ובצורות עשה את דרכו בחסות הערפילים אל כיוון הבית, ובעקבותיו שרצה את רגליה שיירת זאטוטים שדורבנו על ידי אמו.

מספר כלבי בר שאיוו להם את הבית למושב סולקו ממנו עד מהרה, ועד שירדה החשיכה על האזור, כבר היו חפציהם המועטים של בני המשפחה מסודרים למופת. רצפת הבית נוקתה וצוחצחה, מזרני קש נפרשו על הרצפה ובני הבית נדמו אל הלילה הראשון של התכנית הגדולה.

במהלך הימים הבאים יצר יושקה קשר קליל אך חביב עם שומרי הגבול ופקידי המכס. למשמרת הבוקר היה דואג לכוסות קפה מהבילים, ולממונים במשמרת אחר הצהריים והערב היתה רעייתו דואגת לשלוח פירות עסיקים עם אחד מילדיה.

חלפו עברו להם שבועות מספר, ובבוקר בהיר אחד יצא אבי המשפחה את "ביתו" ונגש אל המחסום המאויש על ידי שומרי הגבול ופקידי המכס, להם סיפר, כי הוצעה לו עבודת כפיים ברוסיה, במרחק קצר מן הגבול, וברצונו לגשת אל מקום עבודתו החדש.

לאחר בדיקה קצרה של שומרי המכס, ירדו החדשים, מיועדו מצא את עצמו מעברו השני של הגבול, על אדמת רוסיה. התכנית עברה לשלב ב'.

אותו יום, בהיר וצח היה. ענני כבשה זכים ולבנים שיטו בנחת בשמי הגבול שידע מלחמות עקבות מדם, וחברי המשמרת השניה מלאו את כרסם בפירות עסיקים שהובאו אליהם זה עתה בידי אחד מילדיו של יושקה, כאשר הם הופתעו למראה יושקה ירדום מן הבית הישן אשר הופיע רכוב על אופנוי מעברו השני של הגבול. וכן להם סיפר יושקה כי מצא עבודה ברוסיה, וגם בכל יום עליו לחצות את הגבול. "יהי כן", הפטיר מפקד נקודת הביקורת. כמעט שעמד לשחרר את הרוכב החביב לביתו, אך לפתע צדו עניו ארגו מכוסה בקפידה שהוצמד לאופנוי של יושקה.

המשך בעמוד הבא

דף לט"ב מחאה בפני שנים ואין צריך לומר כתובו

ההבדל בין 'אמירה' להגדה'

בסוגייתנו מבואר, ששני אנשים אשר חברים מחה בפניהם על כי פלוני מחזיק בנכס שבבעלותו, רשאים להעלות את הדברים עלי כתב, לאשר בחתימת ידיהם את הכתוב ולמסור כתב זה לידי המוחה. מעתה, כתב זה מהווה עדות של אותם שני אנשים אודות מחאתו כדת וכדין של פלוני בפניהם.

אלא, שבעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "מחאה בפני שנים") מקשים על כך, שהרי זו "עדות שבכתב" שאין לה תוקף, כדרשת חז"ל מן הפסוק (דברים יז) "על פי שנים עדים" - "מפיהם ולא מפי כתבם", היינו: אין בית הדין מקבל עדות כתובה, כי אם עדות הנאמרת בפה. לאחר משא ומתן בנושא זה מביאים בעלי התוספות את דברי ר"י ששמע מרבינו תם, שאין הפסוק ממעט אלא אלם שאינו יכול להעיד בפיו. אולם, הראוי להגדה בפיו, אף כשהוא כותב את עדותו, כשרה היא. חידוש עצום זה של רבינו תם מדובר מאוד בין הראשונים והאחרונים, ורבות פלפלו בו.

לדעת בעל ה"אמרי בינה" (הל' עדות ס"י מ"ח), מבוסס חידושו הגדול של רבינו תם על דברי בעלי התוספות (גיטין ע"א/ד"ה "והא יכולי") המבארים, כי יש להבחין בין 'אמירה' להגדה'. 'אמירה' היא בפה, ועניינה - פעולת הדיבור. לעומתה, 'הגדה' היא העברת מידע לאחרים, ופעולה זו יכולה להעשות בכל צורה שהיא, בדיבור בכתובה וכדומה. [לפיכך, הם מבארים, דרשו חז"ל "מפיהם ולא מפי כתבם" מן הפסוק (שם) "על פי" העוסק בדיבור, ולא מן הפסוק (ויקרא ה/א) "אם לוא יגיד", אשר אינו מגביל את העדות לפה בלבד].

והנה, למרבה הפלא, לאחר שהתורה קובעת "**מפיהם ולא מפי כתבם**", היא מתייחסת לעדות כאל 'הגדה', באומרה (ויקרא ה/א): "**אם לא יגיד ונשא עונו**". לכאורה, מן הראוי היה לכתוב "**אם לא יאמר**", שהרי אחר שדרשו חז"ל שעדות נאמרת בפה בלבד, העדות צריכה **להאמר**, ולא להמסר על ידי העד? אין זאת, מבאר הגר"מ אויערבך זצ"ל בעל ה"אמרי בינה", אלא שבכך התורה ביקשה בכך להדגיש, כי אין העד חייב להעיד ב'אמירה' בלבד, ורק אלם אשר אינו מסוגל להעיד בפיו התמעט מן הפסוק "על פי" - מפיהם ולא מפי כתבם".

להלכה, לא נפסק כרבינו תם ו"שולחן ערוך" ורמ"א חו"מ ס"י כ"ח סעי' י"א. אולם הב"ח, הסמ"ע וה"באר הגולה" העירו על כך, כי לגבי תלמיד חכם, כדאי הוא רבינו תם לסמוך עליו שישלח עדותו בכתב, כדי שלא יתבטל מלימודו.

דף מ/א מתנתא טמירתא לא מגבינן

כלה שקיבלה מבעלה מתנה חשאית

בסוגייתנו מבואר, כי הכותב שטר מתנה לרעהו בחשאי, תוך הסתרת הדבר מאחרים לבד מן העדים, אין מתנתו מתנה, משום שהתנהגותו מוכיחה, שכתובת השטר נועדה להחניף ל"מקבל המתנה" כביכול, ותו לא (רא"ש). על גדרה של הלכה זו נוכל לעמוד מן המעשה הבא שאירע לפני כחמש מאות שנה.

מעשה באלמנה שהודיעה לבית הדין אשר מונה לטפל בירושת בעלה, כי בידיה כלי כסף וכלי זהב מסויימים, אשר בעלה המנוח הקנה לה אותם בשבעת ימי המשתה שלאחר נישואיהם, תוך שהוא ציין בפניה כי עליה לשמור בסוד את דבר המתנה, משום שאינו חפץ שיוודע ברבים כי בעל ממון הוא. אחד מרבני עירה הורה, כי מתנה זו אינה מתנה, מאחר שהבעל ביקש להסתירה, וכמבואר בסוגייתנו.

יש לחלק בין מתנה חשאית לכתובת שטר בחשאיות: אולם, המהר"ם אלשיך (שו"ת ס"י צ"ט) כתב בתשובה לשאלה, כי חלילה מליטול מיד האלמנה את כלי הכסף וכלי הזהב. שכן, סוגייתנו מתייחסת למצב בו הנותן לא העביר את המתנה עצמה לידי המקבל. אלא כתב שטר בלבד. או אז, כאשר מקבל פאמיתחא

נשמת אדם

לעילוי נשמת הר"ר אליהו יחיאל מירון ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע י"ט אייר תשנ"ט ת. כ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י ידידינו משפ' מירון שיחיו תל אביב

נר ה'

המשך מעמוד קודם

בחשאינות, הרי זו הוכחה לכך שאין בו מאומה. אולם, כאשר המתנה עצמה נמסרה לידי המקבל, היא מעשה ההקנאה חשאי ככל שיהא, מתנתו חלה, שהרי לו לא היתה כוונתו תמימה, כלום היה מוסרה לידי המקבל?

בשורות הבאות נדון בשורשי הלכה זו, שמתנה סמויה אינה מתנה. כידוע, "דברים שבלב אינם דברים", ולכן, המקדש אשה אינו יכול לטעון לאחר מכן כי חשב בליבו שאין כוונתו לקדשה. לפיכך, יש להבין, מדוע שטר שנכתב כדת ונחתם כדין על ידי עדים, אך ניתן בחשאי אינו חל?

בשו"ת "באר יצחק" (אבה"ע סי' י"י) מביא שני הסברים לכך. א. "דברים שבלב אינם דברים" נאמר רק כאשר אדם עשה מעשה המעיד על כוונתו הרצינית, או אז אין הוא נאמן לטעון שחשב בליבו לבטל את מעשהו. אולם, גמרתנו מסתפקת באומדנא של דעת בני אדם, והספק הוא, אם הנותן מתנה נסתרת מתכוון לתיתה בכל לבו או לא. אמור מעתה, כי מעשה כתיבת השטר עצמו כלל אינו מוכיח בבירור על כוונתו, ולפיכך, יש להותיר את החפץ בידי מחמת הספק. ב. חז"ל בסוגייתנו קבעו, כי החשאינות בה כותב השטר עטף את מעשה הכתיבה, מהווה אומדנא ברורה שאין עליה עוררין, כי כוונתו לא היתה רצינית, וממילא אין כאן "דברים שבלב" המפוקפקים ואינם מאומתים.

מקבל "מתנה סמויה" שחטף את המתנה: ההבדל בין שני טעמים אלו בולט כאשר נבוא לדון מי הבעלים של החפץ שניתן במתנה ונחטף על ידי מקבל המתנה. לפי ההסבר השני, עליו להשיב מתנה זו לבעליה, שהרי ברור לנו שה"נותן" לא התכוון לתת מתנה. לעומת זאת, לפי ההסבר הראשון, שהמתנה לא חלה מחמת הספק, שאין אנו יודעים אם באמת התכוון לתת את המתנה, אין להוציא את המתנה מידי החוטף, שהרי זה ממון המוטל בספק.

ואכן, ה"טור" (ח"מ סי' רמ"ב) מציין את מחלוקת הראשונים בנושא זה, כאשר לדעת הרא"ש על החוטף להחזיר את המתנה לבעליה. אך הרמ"ה חולק עליו, ולדעתו אין הוא מחוייב לעשות כן.

דף מא"א כל חזקה שאין עמה טענה

"חזקה" על מפטיר יונה - כיצד ובאלו תנאים

משנתנו קובעת כלל בסיסי לגבי קרקעות האומר, "כל חזקה שאין עמה טענה - אינה חזקה". היינו, שהייתו של אדם בנכסי דלא נידי אין בה להוכיח שהנכס נרכש על ידו מבעליו, ורק כאשר היושב בנכס טוען, כי הוא רכש אותו מבעליו, אזי, "חזקתו" בנכס משמשת כהוכחה וכסיוע לטענתו. לעומת זאת, לדעת ראשונים רבים, אין הדין כן ב"חזקות תשמישים", היינו: כאשר אדם נוהג להשתמש באופן מוגבל בחצר הזולת, כגון, שנוהג להשעין קורות על כותל של חבירו. אדם זה אינו חייב לטעון, שבעל החצר התיר לו להשתמש בנכס באופן מפורש, אלא רשאי הוא להסתמך על השימוש עצמו בנכס כהוכחה להיתר זה [1].

ההבדל בין חזקת קרקעות לחזקת מטלטלין: ההבדל בין דיני חזקת קרקעות לדיני חזקת תשמישים נובע מכך, שאדם מן היישוב אינו נוהג להקנות את נכסו לאחר רק משום שהלה התיישב בו. לפיכך, על המחזיק בנכס לטעון כי ישיבתו בו נובעת מרכישתו מידי בעליו, אך לא נאמין לו אם הוא יטען, כי עצם ישיבתו בקרקע ושתיקתו של בעליה מוכיחים על הסכמתם להעניקה לו. לעומת זאת, סביר להניח, כי אדם טוב לב יסכים שחבירו יניח את אופניו מידי יום בחצירו, במקום שאינו גורם לו כל נזק והוא גם מוכן להקנות לחבירו זכות שימוש מוגבלת זו. לפיכך, אי מחאת הבעלים על השימוש בנכס, מהווה הוכחה להסכמתם.

בבתי כנסיות רבים, ובעיקר באלו הקיימים שנים רבות, יש אנשים אשר במשך השנים תפסו "חזקה" על מצוות מסוימות [2]. כגון, עלייה לתורה ל"מפטיר יונה" במנחה של יום הכיפורים, לעבור לפני התיבה בתפילות הימים הנוראים וכדומה. לעיתים, מסיבות שונות, מבקש מתפלל אחר לזכות במצווה ה"מוחזקת" זה שנים על ידי חבירו, אלא שהמחזיק במצווה טוען שאין לנשלו ממנה מאחר שהשימוש בה במשך תקופה כה ארוכה הקנה לו "חזקה" על מצווה זו. האם הוא צודק?

ובכן, מעניין לגלות, כי בנידון זה נחלקו הפוסקים, אם המושג "חזקה" במצוות, אשר הונהג במשך הדורות והפך לעובדה הלכתית ברורה, זהה ל"חזקת מקרקעין" או לא?

המשך בעמוד הבא

[1] (ו' דעת הריב"ם בתוס' לעיל כ"א ד"ה "והא"). אולם, התוס' שם ובתוספת ברש"י ו"א ד"ה "ואחזיק לאורדי" פליגי וס"ל צדק טענה. ועיי' ברש"י"א שהביא ב' דעות בזה, והובאו ברמ"א ח"מ סי' קנ"ג סי' ב'. ועיי' שם ב"קצות החושן" סי' קנ"ג שביאר לשיטתו, שקנות את הזכות להשתמש על ידי ההשתמשות עצמה.

[2] נידון ענף נרחב ביותר קיים בספרי הפוסקים אם שייך "חזקה" במצוות. במאמר שלפנינו לא נכנס לעצם הנידון הרחב שדורש מאמר מיוחד בפני עצמו. ראה את דברי הגאון רבי יחיאל וינברג זצ"ל (שו"ת "שירידי אש" ח"א סי' כ"א) שכתב: ונראה לעין הסוקר שבתחילתה היתה הלכה זו של חזקה במצוות רפוייה בידי רבותינו הפוסקים ולכן לא באה הכרעה מוחלטת והסכמה כללית בדיון זה. אך לאט - לאט התגברה הדעה שיש לקבוע דין חזקה גם במצוות. שאלת חזקה היתה במשך הזמן לשאלה חשובה בסדר העבודה בבתי הכנסת ובחיים הדתיים של הציבור. הצורך בתיקון סדר קבוע במנהגי התפלה והקריאה בתורה והדאגה לשמירת השלום בחיי הציבור ומניעת ריב ומדון בענייני דת דרכו במפגעי לקבוע הלכה בשאלת החזקה. וכבר באה עליה הסכמת כל רבותינו האחרונים ודעתם היא הלכה פסוקה לרשמי ישראל, כי הם המורים לנו דרך בחיי דתנו והם המאירים עינינו בתורתנו הקדושה.

המשך מעמוד קודם

מבטו של המפקד הפך באחת לרציני, ובעודו מביט בפניו התמימות של יושקה, הניד בראשו לעבר הארגו, כאומר "מה זה?" יושקה ניסה להסביר, לתוך, להתחנף ולהתרפס, אך מאומה לא העיל. חפוי ראש עמד מן הצד בעת שפקידי המכס התירו את החבלים שנכרכו בקפידה על הארגו. בתנועת יד רזיזה הסיר אחד השומרים את כיסוי הארגו, ולעיניהם המשתאות נגלה ארגו מלא... חול.

שוב ניסה יושקה להתחנן על נפשו, אך המפקד לא שעה לתחנוניו והורה לפיקודיו לרוקן את החול מן הארגו עד הגרגיר האחרון, כדי לגלות את התחבולה.

גרגרי חול אדמדמים התגלגלו זה על זה במהירות, ולעיניו הבולשות של מפקד נקודות הביקורת התגלה ארגו ריק!

דקות ארוכות נברו פקדי המכס בידיהם בערימת החול, אך חיפושיהם העלו חרס. מאומה לא התגלה.

יושקה, שקט מתמיד, אסף בקפידה את החול לתוך הארגו, העמיסו על אופניו ורכב בדומיה לביתו.

למחרת היום, שוב הופיע יושקה אחר הצהרים על אופניו, ועמו ארגו החול המכוסה בקפידה.

"אני רוצה לשפך את ביתי הישן", סח יושקה בתמימות, "וליד מקום עבודתי ברוסיה, גיליתי מצבור חול מעולה לבנייה. תוך מספר חודשים, כאשר תצטבר בביתי ערימת חול הגונה, אתחיל בשיפוצים". המפקד לא השתכנע מהסבריו התמוהים של יושקה, ושוב חזר על עצמו המחזיר. החול נשפך על הקרקע, ולאחר מכן נאסף בשתיקה על ידי יושקה.

למחרת המזג מפקד הגבול ליושקה, ובידיו מסננת. "הוא בודאי טומן לנו מלכודת" הפטיר לפיקודיו. "אנחנו נסן את החול בכל יום, עד אשר הוא יבין, כי לעולם לא יצליח להחדיר דבר מה למדינתנו בלא תשלום מכס, כנדרש על פי החוק". אנשי המשמרת גם ידעו, כי מלבד רצונו של מפקדם למולא את תפקידו כציאת, הוא גם חש מושפל במידת מה על כי יושקה מנסה להבריה חפצים מתחת לאפו בצורה פרמיטיבית כל כך.

במשך חודשים ארוכים שב המחזה ונשנה. פקדי המכס כבר ערכו ביניהם תורנות מסודרת לסיון "החול של יושקה", כפי שהם כינוהו, אך מעולם לא עלה בידיהם לגלות דבר מה בארגו, לבד מאשר חול.

ערימת החול בחצר ביתו של יושקה גברה, וכמצופה, יושקה החל בשיפוצים נרחבים. אט אט הפכה החורבה את פניה, ומעונו של יושקה קיבל "פנים חדשות".

כעבור תקופה ארוכה עמד בית מפואר על תילו, ויושקה בישר לחבריו פקדי המכס, כי תמה חלפה לה נידת החולות מארץ לארץ. "סיימתי לשפך את ביתי" פלט בהתאה גלויה.

מפקד המשמרת כילה את זעמו בכוס וודקה נוסף, כאשר הוא הורה לאחד מפיקודיו לזמן את יושקה לחדרו.

"ראה יושקה", פתח המפקד. "שינוי ידעתי כי ארצנו פולין דלה ורצוצה היא, אך חולות יש בה לרוב. אני מבטיחך טאמנה, כי אם תגלה לי מה היתה מטרת העברת החולות מרוסיה לפולין, לא אגלה דבר לאיש. אקח עימי את הסוד אל הקבר. סקרנותי אינה יודעת גבולות".

יושקה, שאצר את הסוד בקרבו במשך תקופה כה ארוכה, נכנע להפצרותיו של המפקד, ובעוד חיך ערמומי מתפשט על פניו, השיב: "גיליתי פער מחירים עצום בין ארצנו פולין לבין מדינת רוסיה. אני מתכוון לפער במחירי האופניים... אתה אינך יודע, אבל בבוקר הייתי חוצה את הגבול וגלית ופוסע לעיר הרוסית הקרובה אל הגבול. שם בכל יום רכשתי אופניים עליהן רכבתי לקראת ערב וחציתי שנית את הגבול".

המפקד חש מובס ומושפל מן התכנית הערמומית שהנה יושקה, אך עדיין היה עליו לברר דבר מה, "יושקה! בשביל מה נשאת חול כל יום?"

כונן פרץ יושקה בחזק מותגלגל, "מנת החול היומית לא היתה אלא פתיון שהאכלתי בו אותך, ידידי. ואתה שיתפת פעולה ואכלת אותו בתיאבון..."

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

או ל"חזקת תשמישין". יש הסוברים (מהרא"ח ח"ב סי' ע'), כי המחזיק במצווה צריך לטעון שהיא נמכרה לו או שנמסרה לו באופן מפורש על ידי הציבור, בדיוק באותו אופן שמשנתנו קובעת לגבי קרקעות, אשר לשם הוכחת בעלות עליהן דרושה "חזקה שיש עמה טענה". אולם, אם המחזיק במצווה אינו טוען שהציבור הקנה לו אותה, שימוש במצווה במשך שנים אינו מקנה לו כל עדיפות על מתפלל אחר וכן ביאר הגרע"ק בתשו' תניינא סי' י"ג, וכן נראה מפשטות לשון הרמ"א ב"דרכי משה" חו"מ סי' קמ"ט.

אולם, ה"תומים" (שם סי' ק"י, על ה"דרכי משה" שם) סובר, כי את ה"חזקה" על מצווה רוכשים בדיוק באותו אופן שבו רוכשים "חזקת תשמישין". היינו, אם אדם נהג במצווה במשך שנים ואיש לא מחה בידיו, רשאי הוא לטעון, כי העובדה שהניחו לו לנהוג במצווה זו במשך שנים מוכיחה, כי הציבור מחל לו והקנה לו את הבעלות עליה, ואין הוא זקוק לטעון כי רכשה מידי הציבור בפועל.

אין "חזקה" על שטיפת רצפות בבית כנסת: עם זאת, כמובן, שאדם אינו יכול לתפוס "חזקה" אלא על מצווה אשר נהוג לרוכשה, כגון על עליה לתורה. אולם, המחזיק במצווה אשר אין נוהגים למוכרה, כגון, אדם שנדבר רוחו אותו לשטוף את רצפת בית הכנסת, אינו יכול לטעון שהעובדה כי הוא עושה זאת זה זמן רב מהווה הוכחה שהציבור מחל לו על מצווה זו. שכן, במשך אותם שנים לאיש לא היה איכפת שפעולה זו תעשה על ידו אך אין בכך ראיה שהציבור הסכים שרק הוא יעשה זאת (עיי' שביאר כן ברמ"א, ועיי' בתשו' רע"א הנ"ל שהוכיח שכוונת הרמ"א כד' התומים וא"צ טענת קניין בחזקת מצוות).

דף מג/א שאני ספר תורה דלשמיעה קאי

האם מותר להנות מדברי תורה?

בסוגייתנו מבואר, כי דיינים אינם רשאים לדון אדם החשוד בגניבת ספר תורה מעיר מגוריהם, משום שהם נוגעים בדבר. הגמרא מוסיפה ואומרת, כי גם אם יסתלקו הדיינים מזכותם הממונית בספר התורה השייך לכלל הציבור, עדיין פסולים הם לדון אדם זה, משום שהם עתידים לשמעו את קריאת התורה מן הספר הגנוב ושוב הם נוגעים בדבר.

נשאלת השאלה, הרי הנאת ממעשה מצווה אינה נחשבת להנאה, כמבואר במסכת ראש השנה (כח/א) ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", ולכן מותר להדליק נרות חנוכה בשמן של זיתי ערלה, האסורים בהנאה (יפרי מגדים" ב"אשל אברהם" תרע"ג סי' א'). ואם כן, גם הנאת הדיינים הנובעת מקיום מצוות הקריאה בתורה אין להחשיבה כהנאה, ומדוע הם פסולים לדון את דינו של גנב זה?

ה"יד רמה" בסוגייתנו מבאר, שאמנם אין מחשיבים הנאה ממצווה כהנאה ממונית, אך על הדיין לפסול את עצמו מישיבה בדין גם כאשר יש לו נגיעה כל שהיא אל החפץ או אל האדם שאודותיו דנים. שכן, מאחר שקבעה התורה שעל הדיין להיות חף ונקי מכל פניה, ודיין זה חפץ בכל מאודו שספר התורה יוחזר לעירו, שוב אין הוא רשאי לדון את החשוד בגניבת ספר התורה, (עיי' "קובץ שיעורים" ב"ב אות ק"פ שביאר כן בדבריו).

אלא, שהמהר"ט (שו"ת חו"מ סי' פ'), חולק וסובר כי נגיעת ממון בלבד היא הפוסלת עדים או דיינים, ולפי שיטתו עולה, כי הנאת הדיינים מקריאת התורה אינה נחשבת כנגיעה אשר מחמתה עליהם לפסול את עצמם, לפיכך, עלינו למצוא הסבר אחר לדברי סוגייתנו. (ועיי' בשו"ת חו"מ סי' ל"ז סי' י' ובי"קצות החושן" סי' ד' שהביא מחלוקת ראשונים). האפשרות העולה בין לומדי הגמרא ליישב את שיטת המהר"ט, היא על פי דברי ה"ט"ז (ויו"ד סי' רכ"א סי' מ"ג). ועיי' ב"קצות החושן" חו"מ סי' ע"ב סי' ל"ד ובי"תביבות המשפט" שם שנחלקו בדבר) המחלק בין מצוות תלמוד תורה ליתר המצוות. לדבריו, הכלל הידוע מצוות לא ליהנות ניתנו, אינו חל על מצוות תלמוד תורה, שכן, חלק מהותי ממצוות לימוד התורה הוא הלימוד מתוך עונג והנאה. לפיכך, מאחר שגם לדיינים בני אותה העיר צפויה הנאה משמיעת קריאת התורה בספר זה, פסולים הם לדון את החשוד בגניבתו.

עיקר מצוות לימוד התורה להיות שש וששמח: דברים נלהבים הוסיף על כך האדמו"ר מסוכטשוב, בעל ה"אבני נזר" זצ"ל בהקדמה לספרו הנודע "אגלי טל": "מידי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועים מדרך השכל ואמרו כי המתענג בלימודו אין זה כל כך לימוד לשמה, כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג... ובאמת זו טעות מפורסמת, ואדרבה, כי זה עיקר מצוות לימוד התורה להיות שש וששמח ומתענג בלימודו, ואז דברי התורה נבלעין בדמו".

שנים ארוכות היתה דעתו זו של ה"ט"ז נחשבת כחידוש מבית מדרשו, אשר לא נשמע קודם לכן, ורבים סברו כי מצוות לימוד התורה היא שינון ולימוד ללא הנאת הלב והנפש. אולם, בדורנו זכינו לגילוי כתב גנוז של אחד הראשונים, רבנו אברהם מן ההר, שכתב (נדרים מג/א) גם הוא, שחלק בלתי נפרד ממצוות לימוד התורה הוא "להתענג וליהנות" מן הלימוד והכלל ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" לא נאמר לגבי מצווה זו (עיי' "מילואי חושן" שם).

דף מג/א בני עיר שגנבה ספר תורה שלהן

המשך מעמוד קודם

כנראה שמפקד המשמרת לא עמד בהבטחתו לקחת עמו את הסוד הכמוס אלי קבר, כי אילו עשה כן, לא היה נודע לנו מעשה מעניין זה. מה עלה בגורלו של יושקה, לא נודע מעולם, אך סיפור מעניין זה בכוחו לחדד ולחזק את ההעירות ותחושת העמידה על המשמר אשר צריכה לקץ בלב כל יהודי ויהודי.

בעלי המוסר מדגישים בספריהם את הצורך להזהר מפני תחבולותיו של היצר הרע, אשר עלול להכשיל בערמוניותו אנשים אשר אינם שמים לב, ואינם עומדים על המשמר לבל יפתם היצר בחזיונות שווא ויוליצם שולל.

אמרו חז"ל (בבא בתרא טז/א): "ברא הקב"ה יצר הרע, ברא לו תורה תבלין". רש"י הקדוש מבאר שהתורה בכחה לבטל מליבו של אדם כל רצון לחטא ועוון, ולפיכך, היא התבלין נגד היצר הרע.

הקביעות בלימוד התורה, היא הסגולה הנפלאה ביותר לאדם להנצל מן היצר הרע ולזכות ללך בדרך הראויה, ויהי רצון שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

בברכת התורה העורך

פנינים

פרק חזקת הבתים

אין מחזיקין בנכסי קטן

ה"עולם" אומר, כי כאשר מגיע נער יהודי לגיל בר מצווה והיצר הטוב מבקש למשוך אותו להלך בדרכים טובות, תובע היצר הרע להמשיך להחזיק בנער בטענת "חזקה", שהרי כבר י"ג שנה מוחזק הוא אצל הנער. אך היצר הטוב משיב לו: "ההלכה ידועה היא, שאין מחזיקין בנכסי קטן"...

דף מג/א אין דנים בדייני אותה העיר

משלוח מנות מהלך, עם "מהלכים"

הגרא"מ שך זצ"ל סיפר פעם על זהירותו המופלגת של דודו רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, בעל ה"אבן האזול", מנגיעה כלשהיא בהכרעותיו.

פעם אחת, כאשר שהה בפורים אצל דודו, ראה אחד מגבירי העיירה סלוצק מוליד אחותו פרה מפותמת כמשלוח מנות לכבוד הרב בעל "אבן האזול", ולא עוד, אלא שעליה הונחו שתי מנות מאכל, כדי שיהיה זה משלוח מנות מהודר. בהיות האיש נכבד ותקף לא סירב לו רבי איסר זלמן ונטל מידי את המשלוח, אך את הפרה הניח בריפתו לימים יגידו.

לקראת חג הפסח הגיע הגביר לביקור חג, כשאבן דוד הוא בקש, כי הרב יואיל לקבל את ידידו הטוב כשחט העיירה.

במקום להשיב לו, סיפר הגרא"מ שך זצ"ל, צווה רבי איסר זלמן זצ"ל על בני ביתו להוליך מיד את הפרה ולהשיבה אל ביתו של הגביר. "אין אני מוכן שמאן דהו יחשוב שיכול הוא לקנות אותי ואת השחיטה שלי על ידי משלוח מנות, אמר. (י"טובך יביעו" ח"ב עמ' ש"י).

ובאותו עניין סיפר רבי פנחס אפשטיין זצ"ל, ראב"ד העדה החרדית בירושלים, ראינו אצל רבי דוד מקרלין זצ"ל: מעשה באחד שבא לבית דינו של רבי דוד לתבוע ממון מאביו, ותוך כדי הרצאת הטענות גם הורגשה נימה של ביקורת וחוצפה מצידו כלפי האב.

נפשו של רבי דוד לא יכלה שאת זאת, ומיד קם ואמר: "איני יכול לדון בדין כי מיד כשבייט את אבך נהפכתי להיות שונא שלך, כטאמר (תהילים קלט/כא) "הלוא משנאך ה' אשנא". ומאחר שאני שונאך כפי שהתורה מצווה עלי, הרני פסול לדון אותך (ישראל אבדך" ח"ג עמ' רצ"א).

דף מא' פתח פ"ד לאלם" הוא

משיח אילמים...

מביתו של הגאון רבי צבי ברוידא זצ"ל (רבו של הגר"י סלטר זצ"ל) נגנב צעיף חשוב ויקר. חיפשוהו בכל מקום אפשרי ולא מצאוהו, והרבנית הצטערה מאדם. בין כה וכה נפל החשד על המשרת העניה. הרבנית גערה בה ולחצה אותה להודות במעשיה, אך המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

היא באחת – טופלים עליה עלילות, ותו לא. או אז אמר רבי צבי לעזריה, כי לא זו הדרך. "אם יש לך טענה נגדה עליך להזמין לדון תורה!" ואכן, לאחר דין ודברים נענתה הרבנית לכך, ופתנה ללכת לדין תורה אצל רב העיר. מיד, התעטף רבי צבי אף הוא במעילו ההתלולות אליו. **אמרה לו:** "איך צריך לבוא עימי. יודעת אני מה עלי לטעון".

"תנוח דעתך", ענה לה. בוודאי סומך אני עליך שתדעי לטעון כראוי. אולם, העזרת המסכנה בוודאי יסתתמו טענותיה כשתראה את הרבנית טוענת לפני רב העיר. לפיכך, הנני הולך להיות לה לפה, ולקיים את שלימודנו חכמים מקרא שכתוב **"פתח פיה לאדם"**!! (שמושה של תורה" עמ' צ"ו).

באחד האיזורים הסמוכים לעיר נוארדוק שבליטא, נהגו לגבות מס לטובת קופת הקהילה על מכירת בשר. אך בשר שנרכש לצורכי סעודת מצווה זכה לפטור ממסים. **כתיבת ספר תורה בשותפות:** פעם אחת התארגנה קבוצת אנשים ושמה לה למטרה לכתוב ספר תורה אשר יהיה בבעלותם המשותפת. ביום המיועד להתחלת כתיבת הספר בקשו המארגנים לקיים סעודת מצווה ברוב עם. אולם, להפתעתם הם נדרשו לשלם מס על הבשר לצורך הסעודה, משום שלטענת גובי המס, אין סעודתם זו נחשבת כסעודת מצווה.

הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל ("באר יצחק" יו"ד סי' י"ט) נדרש לשאלה זו, ובתחילת תשובתו הוא מציין, כי הבסיס לנידון זה הוא, אם כתיבת ספר תורה על ידי מספר שותפים נחשבת כמצווה, או שמא רק אדם המחזיק ספר תורה בבעלותו הבלעדית מקיים מצווה זו (עי' ב"פתחי תשובה" יו"ד סי' ע"ר ובהג"ה רעק"א שם, ב"אור שמח" הל' ס"ת פ"ז, ועוד). לכאורה, כאשר נעניין בסוגייתנו, כותב הגאון, נגלה כי ניתן ללמוד ממנה שאין מקיימים מצווה זו על ידי שותפות בס"ת.

בסוגייתנו העוסקת באדם המבקש להעיד נגד חשוד בגניבת ספר תורה מבית הכנסת שבעירו של העד, מועלית הצעה, שהעד יצהיר בכתב שהוא מסתלק מזכויותיו בספר התורה וכך לא ייחשב עוד כמי ש"נוגע בדבר" ויהא רשאי להעיד נגדו. לכאורה, אם אדם השותף בספר תורה מקיים בכך מצווה, כיצד יתכן להציע לעד להסתלק ממצווה זו? הרי לנו, כי במצוות כתיבת ספר תורה ניתן לזכות רק על ידי בעלות בלעדית על הספר ("בית אפרים" יו"ד סי' ס"ג).

אולם, הגאון דחה ראייה זו, שהרי אם לא יעידו נגד החשוד, ויחלצו את ספר התורה מידי, לעולם לא יזכו הקהל לקבל את ספר התורה לידהם. אם כן, בין כך ובין כך אבדה המצווה מן העד, מאחר שכל עוד ספר תורה שביד הגנב ואינו מוחזר לבעליו, מסתבר שאין בעליו מקיימים את המצווה. במצב זה, עדיף שהעד יעיד נגד החשוד ויזכה במצווה את שאר בני עירו.

נושא זה של מצוות כתיבת ספר תורה, רחב הוא מאוד, ובע"ה במסכת סנהדרין דף כא/ב נרחיב לדון בו. אך מעניין לציין, כי אחר שהגאון מצא אפשרות הלכתית לקבוע, כי גם ברכישת ספר תורה בשותפות ניתן לקיים את המצווה, עדיין נותר להכריע, אם סעודה לרגל **התחלת** כתיבת ספר תורה נחשבת סעודת מצווה, מאחר שהספר אינו כתוב עדיין.

מדוע סעודת אירוסין נחשבת לסעודת מצווה? בתשובתו הוא מכריע, כי סעודה לרגל התחלת מצווה, נחשבת סעודת מצווה. שהרי, סעודת אירוסין באה לציין את תחילת קיום מצוות פרו ורבו, והיא נחשבת לסעודת מצווה. לפיכך, הורה הגאון לכל יגבו מס על הבשר שנרכש לסעודה זו.

דף מג/א נוגעין בעדותן הן

העתקת קברו של הגאון רבי מרדכי בנעט זצ"ל

בסוגייתנו, כבסוגיות רבות אחרות בש"ס, נקבע שאדם רשאי לשמש כדיין או כעד, רק כאשר אין לו כל נגיעה לנושא הנדון. בהקשר לכך, מעניין לציין בקצרה את רגישותו של "החתם סופר" זצ"ל, אשר באה לידי ביטוי בפרשת קבורת הגאון רבי מרדכי בנעט זצ"ל, שנפטר ביום י"ג אב ה'תקפ"ט, ואשר כעדותו של "החתם סופר" (שו"ת ח"י ליקוטים סי' ל"ז), היה "רבו של כל ישראל". בשעת פטירתו, שהה הגאון הרחק מעיר רבנותו ניקלשבורג, ומחמת אילוצים שונים הוא נקבר בעיר ליכטנשטדאט. בני משפחתו ובני קהילתו של הגאון טענו, כי לפני מותו ציוו לקבורו בעיר רבנותו או לכל הפחות בפראג, ולפיכך, בקשו היתר מן "החתם סופר" להעביר את קברו, כנפסק להלכה (עיי"ש) שמותר להעביר מת מקברו, אם צווה כן לפני מותו.

אולם, "החתם סופר" השיב להם: "אך מי יעיד על זה הלא אנשי ק"ק **כולם נוגעין בעדותן** הם, דבדאי נוח להם להשתטח על קבר איש אלקים אביהם ורבים. ובפרט שראיתי בהעתק א' אמר בפה מלא קודם סלוקו, שאם יצטרכו דבר ישתטחו על קברו". לבסוף, התיר להם "החתם סופר" להעביר את קברו, מאחר שהם ציטטו מדבריו שיקברוהו בעירו או בפראג, ומכיון שלא היה להם כל עניין שיקברוהו בפראג הרחוקה, הדבר מוכיח שאינם נוגעים בדבר (שו"ת ליקוטים חלק ו' סי' ל"ז ועיי' שו"ת "שואל ומשיב" ח"א סי' רל"א).

עונג שבת

פרשת בהר-בחוקות

"ויכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה" (כח/ד)
ביטול שידוך, אימת?
קבלן שאינו מוכן לקבל את תשלומי הדירה
מכירתה של העיר פריז
מכירת נכסי יתומים לצורך דוגמה
טבעת נישואין שהתגלתה כעשויה מנחושת
וישבתם על הארץ לבטח" (כח/יח)
גבולות ארצנו הקדושה
ביקור בא"י, מצווה?
קדושת ארץ ישראל
י"איש כי יפליא נדור" (כז/ב)
חרם דרבינו גרשום בימינו
 על נושאים אלו ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי"-ג' חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע ניתן להשיג בחנויות הספרים להזמנות חייג:

03-61-60-657

לעילוי נשמת

הר"ר חיים דוד

גרינוולד ז"ל

ב"ר יצחק מנחם ז"ל לב"ע כי אייר תשנ"ב
ת.נ.צ.ב.ה
 הונצח ע"י ידידיו הר"ר נח גרינוולד כוכב יאיר והר"ר יעקב גרינוולד קרית קרניצי

נקודות הפצה בחו"ל

אנגליה (לונדון): הר"ר יחזקאל אברט 020-8455197
מנצ'סטר: הר"ר שמואל קאהן 07976402928
פלמינג: הר"ר יעקב סנדורוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאלי: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
שווייץ: הר"ר רפאל מוסקבר 014620030
בארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפריטים בטל. 718-253-6218

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
 טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
 המעוניינים להצטרף למנוי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית **בדואר:** נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72